

ВІЙСЬКОВИЙ ОГЛЯД.

III

Події на Польсько-Українському фронті в серпні 1920 р.

„Чудо Вісли“.

A. ОБСТАНОВА.

В 10 числах серпня боляшовицьки армії дійшли до лінії Мстава, Цеханів, Пуштух, р.-Буг/мєж Маткіним та Влодавю Буг був ними зфорсований/, Сокач, старий російсько-австрійський кордон, Радзівилів, Протича, р. Стрипа та р. Дністер. Всього на Польсько-Українському фронті було зосереджено 7 боляшовицьких армій/зі 16-и/ та I група; сила цих армій складала біля 200.000 багнетів та шабел, не лічучи укомплектовань, які вступили до армій з боляшовицьких елементів захоплених боляшовиками теренів Білорусії, України та Польщі.

Групіровка боляшовицьких сил.

Групіровка цих боляшовицьких сил підчас найбільшого розвинуення їхньої широкої стратегічної акції ясно вказувала, що головним операційним напрямком на цьому фронті вони лічать напрямом Варшавський, - напрямом же Львівський є для них лише допоміжний. На першому керунку - між німецьким кордоном та Берестей-Литовським включно - було ними зосереджено IV, XV, III та XVI армії/до 27 піших дивізій, 3 кінних дивізій та 2 отряди/, силою кої 150.000 багнетів і шабел, з яких в першій лінії було біля 100.000, а решта - в армійських резервах і в резерві фронту.

На Львівському напрямку оперірували XII, I кінна та XIV совітські армії/до 14 піших і 6 кінних дивізій/ в складі до 72000 багнетів та шабел, з яких в першій лінії було біля 50.000, а решта - в резервах.

Головна маса ворожих сил Варшавського напрямку наступала вдовж р. Нарва та залізниці Вілосток-Варшава. Вдовж цієї смуги були зосереджені IV, XV та III совітські армії, за якими купились резерви фронту, - всього до 100.000 багнетів та шабел.

III кінний совітський корпус, підпертий чотирма пішми дивізіями, - рвав через Цеханів впрст на захід на Серпець, Торн. Та-

ким маневром ця група обходить тіве крито польських армій. Цім вона погрожує: 1/в разі переправи через Вісту - обкружити ті польські армії, які боронити Варшаву, 2/в разі маршу на Торн - відтягти Польщу від Гданську, через якія йшов весь підзов бойового постачання.

Стан Польської Армії.

Армія Польська, більша частина якої з важкими відсічними боями відійшла з Білоруси й зробила при цьому відворотний марш біля 500 кілометрів, була надзвичайно перетомлена й маточистенна. Охотниччі формуції Генерала Іосіфа Галлера успіхи до того часу до неї влитись не в невеликій кількості. Лише тверда віра армії в правоту свого діла та віра бойців від самого верху до низу в кінечне звितяжство над ворогом підтримувала її сили в боротьбі з кількорово-переважаючими силами ворога.

Завдання Польського Головного

Командування.

Найближчим завданням Польського Головного Командування було-виграти найбільше часу, аби дати хоч невеликій спочинку армії укомплектувати її, підтягнути додаткові сили, як з південного фронту так і нові формуції запліти, та в то й же час перевести планове перегруповання для дальнішої рішучої активної боротьби.

З цією метою й було прийнято містечке та відважне рішення, яке по істоті своїй давало надію вирвати з рук ворога ініціативу й створити цім перелом во всій кампанії.

Відход Польських Військ на

лінію Віста-Вепря.

Для виконання цього рішення Польська армія - на фронті між німецьким кордоном та Берестем-Литовським - одержала наказ планового відходу на захід та південний захід, на лінію - Модлін, Варшавський Тетдепон, р.Віста, р.Вепря і Хотм. Разом з цім відходом йшла концентрація військ в маневрені групи. Розпреділення військ по групах, місця зосередження самих груп та терміни їхньої готовності для початку активних дій заховувати в собі саму ідею вже опрацьованого Головною Командою планового та рішучого переходу в наступ всіх вій^{ск} Варшавського операційного напрямку.

228

Групування Потьських військ.

Мех 12 та 15 серпня концентрація військ закінчилась. Всього на фронті Мод'ін - Хоть/обидва включно/ було зосереджено 17 піших та коло 3-х кінних дивізій/до 70.000 багнетів та шабел/. Північний фронт складався з двох груп - північної - в районі Мод'іна, на правому боці Вісти й Нарева/4 піших і 1 кінна дивізія/, й Варшавської/5 піших дивізій з одною кінною бригадою/. Середній фронт складався теж з двох груп - Вепрьської - в районі між Демб'їном і Любартовим/5 піших і 1 кінна дивізія/ і Холмської - в районі Хотьма/3 піших дивізій з кінними частинами/.

Користуючись значними розмірами Вісти між Варшавою та Демб'їном, яко досить надійним тимчасовим бар'єром, Готовне Командування зняло з цього відтинку ті дивізії, які відійшли за Вісту, і перекинуло їх на зміцнення Північного фронту й Вепрьської групи. Перемижжя між групами Варшавською, Вепрьською та Холмською охоронялись лише рідкими патрулями та громадянською стороною. Переправи на Вісті між Мод'їном і Торном, а також відтинки між Торном та східною Прусією боронились та стежились невеликими відділами.

Б.ПЛАН КОНТР-ОПЕРАЦІЇ ПОЛЬСЬКОГО ГОЛОВНОГО КОМАНДУВАННЯ.

Загальний перехід Потьських військ в наступ мав бути переведений і фактично вістався переведений по такому плану: Варшавська група мусіла стояти на місці та стримувати напор ворога, а бокові групи повинні були розвинути активні дії, причім головний удар покладався на Вепрьську групу. Атакою цієї групи в північному напрямкові мавось на меті вийти на тили готовної маси боцьшовицьких військ і цім маневром, спільно з наступом північної групи, або обкружити готовну масу совітської армії, або відкинути її на Німецький кордон і цім обезвредити. Успіх плану цілком залежав, як від надзвичайної рішучості дій Вепрьської групи, так і від того, поскільки вдасться заховати від ворога ідею всієї контр-операції, або відвернути його увагу з півдня на північ стіль же рішучими, але раніш початими атаками Північної групи. Отже з метою відвернути увагу ворога від напрямку головного удару - першою повинна була почати атаку Північна група - в напрямку на північ і північний схід - і лише після кількох денних її рішучих операцій му-

20/28

4. 8
сіли почати свої акції групи Вепрьська та Хотмська, остання на
уступі за Вепрьською - в загальному напрямку на північ. Варшавська
група мала почати наступ лише після досягнення значних наслідків
на крильях всього ударного фронту.

В. ВИКОНАННЯ ОПЕРАЦІЇ.

Фронт північний - 13/УШ - 16/УШ включно.

13/УШ Північна група почала атаку в районі Плонська, далі
розвинула її на всьому своєму фронті, а 16/УШ заволоділа Пехановим.
Бой з переважними совітськими силами були тяжкі, але, не зважаючи на це, їм був нанесений значний урон в людях і матері.

З початком цих операцій 3-й совітський кінний корпус, підпертий чотирма пішими дивізіями, просунувся аж до району Торна.
Більшовиками був зайнятий весь район - Плонь, Ліпно, Лідзбарт, Малага, але їхні спроби пройти Вісту були зліквідовані.

Енергійна операція північної групи Польських військ акцентувалася
на боцьшовицьке командування. Перший їхній розказ після цього був -
удар від Серпця впродовж на Модлін в тил північній групі; але не
дочекавшись виконання свого розказу, совітське командування наказало
своїм частинам хутко пробиватись на схід.

13-го ж серпня більшовики почали рішучу атаку проти Варшавської
групи. Тяжкі бої з переважними боцьшовицькими силами III та XVI армій
продовжувались тут до 16/УШ включно. Всі тимчасові й місцеві успіхи
більшовиків зісталися ~~незначними~~ ^{виправленими}. Ворожі заміри
зфорсувати Вісту у Мацієвиць наслідків теж не дали.

Фронт середній - 16/УШ - 18/УШ південь.

Вепрьська група перейшла в наступ 16/УШ і в перший же день
розстроїла перед собою ворога і проскочила в північному напрямку
40 кілометрів. Поразка більшовиків і військова здобич пол'яків були великі.
Хотмська група 17/УШ захопила Влодаву й Ганськ. 18/УШ в південь
Середній фронт вже вийшов на лінію Влодава, Нодень, Бяла, Дрогичин, Сокоłów.
Противні сили більшовиків були знищені, взята величезна здобич, а наслідки стратегічні виявилися ще
більші.

Фронт Північний - 17/УШ - 18/УШ включно.

Більшовики в цей час заступились на всьому фронті на

221

північ від Віс-и. Польськими "вотниками" було зауважено похід
ворожих кохон в східному напрямкові. Разом з цим совітськи
війська повели атаки на Плоцьк з без успішною метою заволодіти
переправою через Вісту і продовження акції" для дальнішого об-
хвату Північної і Варшавської груп. Приморські Польські частини повели наступ на Бродницю з пів-
ночі.

Північна група розвивала свої енергійні операції і 17/УШ
захопила Сероцьк, а 18/УШ Путтуск і переправи через Нарев в
обох названих пунктах. Котосацька військова здобич ще побільши-
лась. Большевицьки сили III та XVI армії, які не спромоглись внесе-
сти Варшавську групу Польських військ і здобути Варшаву, почув-
ли з півдня страшну загрозу бути відтязаними від своїх комуніка-
цій на Білосток, дрогнули і 18/УШ почали поспішний відход на пів-
нічний схід. Варшавська група настирливо переслідувала і 18/УШ
заволоділа Вишковською переправою на Бузі. Це останнє вив"язку
з подіями північної групи на Нареві спричинило положення со-
вітських військ між Наревом та Бугом.

Загальний наступ і нищення вже розбитого й фізично й мо-
рально ворога продовжувався. Большевицьки сили, які були в перші
дні проти Середнього польського фронту вже не існували. Все, що
встигло втікти, - тікало без артилерії, обозів - в ристіч. Мноство
лишилось на тилах Польських військ, вешталось і використовувалось
місцевим населенням і підходячими еталопами частинами. Здобич не
була ні підрахована, а ні зібрана.

21/УШ фронт Польських військ Варшавського операційного
напряму йшов від Влодави на Бересть, Вігськ, Мазовецьк, Ірасниц,
Мтава, на північ від Плоцька, на захід від Серпця, Дзе"дово, Мтава.
Головна маса IV совітської армії та III кінний корпус були
вже цілком обкружені в районі Мтава - Сероцьк.

24/УШ фронт проходив через Білосток, Книшин, Ломжу, Кольно, р.
Нарев, Хоржаче. Мез Кольном та Хоржаче були обкружені XV совітська
армія та ті рештки IV сов. армії, які встигли продертись на схід
через Польський бар"єр у Хоржаче.

22
14

В районі Млава, Сereцьк продовжуватась ліквідація розсіяного ворога та підбор майна.

30/УШ фронт вже йшов від Берестя через Соколку на Августов. Сo-вітськи недобитки не в силі були більш ставити опір. Більша частина з розсипаних ворожих решток між Кольоном та Млавою зістались забрані до потону, менша ж частина перейшла німецький кордон, де й була інтернірована. Майже все артилерійське та інтендантське майно дісталось до рук Польських військ.

На Львівському Операційному Напряму справа коло другої третини серпня погіршала. Кіннота Буденного продерлась через фронт і вела в районі Бобрка бої на тилах тих Польсько-Українських військ, які стояли по р. Стрипі. Мало того, частина цієї кінноти проскочила на Миколаїв і 20/УШ захопила Стрий. В зв'язку з цим проривом, відтинok фронту був часово відтягнутий зі Стрипи на Дністер. Це становище поступово до кінця серпня було виправлено. Українська армія своїм правим крилом стояла по Дністру, своїм же лівим висунулась на Монастиржиску - Бурштин. Польський фронт між Дністром та Сокалем був виправлений, а кіннота Буденного пересунулась далі на північ і розвинула свої операції в напрямку на Замосць з метою вийти на Люблін. Цей останній прорив був теж ліквідований й Буденний під загрозою потону - мусів з великими втратами в людях, гарматах та конях пробиватись на північний схід - через Грубешів.

Г. НАСЛІДКИ.

Зрозуміло, що наслідки так несподівано закінченого відвороту Польської армії - навалним наступом мусять бути надзвичайно великі.

Наслідки Політичні.

Під Варшавою на вагу фортуни була покладена не лише доля Польщі в боротьбі з червоним терором ^{свого} завою, - під Варшавою важилась тисячелітня культура Європи з диким все нищачим барбаризмом Виходу.

Блискучим звиятством Польського народу змінились міркування де котрих найповажніших керівників Європи; це примусило їх припинити вагання свого розуму серед різних "нових" політичних

225

7.
комбінацій, які вони "на всякій випадок" починали вже плести. Справа Виходу знову стала для них "ясною": потрібно продовження боротьби з страшним "червоним хаосом".

Значіння Подвигу на Виході ще більш прийнято в очах Європи ваги, а це повело за собою й дальшу рішучу матеріальну й моральну її підтримку.

Нарешті, знищення "гогольної" й найкраще заосмотреної маси червоної армії привело за собою моральну пригніченість серед червоних керівників і їхніх наслідувачів, та навпаки - піднесло в Східній Росії придушену терором опозицію.

Наслідки Стратегічні.

Стратегічні наслідки "Чудес Виходу" стіть же поважні. Східній армії "Варшавського Операційного напрямку" зістались майже цілком знищені. Польською армією взято до полону 100.000 червоних з 3/4 всього артилерійського майна цих армій, та більшість обозів з везичезним нізським складом. Дві армії сходу майже знищені без рештки; кілька дивізій цілком в полоні і кільканадцять дивізій абсолютно розбиті; біля 30.000 більшовиків інтерновано в Німеччині. Нині більшовицькі сили Варшавського напрямку майже не уявляють собою здібної до бою збройної сили й ворогові потрібно кілька довгих місяців аби залізати ті рани, що вони дістали на полях Цеханова, Варшави та Білостоку.

За рахунок цього забезпеченого тепер операційного напрямку всі зайві тут сили можуть бути використані на інших напрямках — для стіть же рішучих операцій.

Основний принцип стратегії "знайти живу силу ворога й знищити її" — виконано ⁸⁴¹⁰ на головному напрямку.

А лукавий червоний ворог лише тоді хоч на час затихне, коли не стане у нього хармат, амуніції та силою набраних до війська на протязі трох років людей.

Генштабу Підпунктов нм

Міжковський

10/IV 20r.

224
130